

ΣΟΦΙΑ ΑΚΡΙΔΕΛΗ

ΜΙΚΡΟ
ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ
ΓΡΑΦΗΣ

ΜΙΚΡΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

Σοφία Ακριδέλη

ΕΞΩΦΥΛΛΟ & ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ

Δημήτρης Μίλησης

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Στέφανος Ελμάζης

© Για την ελληνική γλώσσα Εκδόσεις ΑΡΧΕΤΥΠΟ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΡΧΕΤΥΠΟ

Καθηγητή Χατζηδάκη 9

54655 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 2310 429200, Fax. 2310 429205

www.archetypo.com.gr

email: info@archetypo.com.gr

Σύμφωνα με τον νόμο 2121/1993 (όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας, απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή, ολική, μερική ή περιληπτική, ή η απόδοση κατά παράφραση ή διασκευή του περιεχομένου του βιβλίου και η εν γένει εκμετάλλευση μέρους ή συνόλου του έργου με οιοδήποτε τρόπο, μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης ή άλλο, χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη.

ISBN: 978-960-421-235-4

Εικαστικά στοιχεία του εξωφύλλου αντλήθηκαν από την Freerik.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	6
Εισαγωγή	13
Κίνητρο	23
Ευθύνη	57
Συμβουλές	91
Ιδέες	142
Στυλ	159

Ρουτίνες	180
Διορθώσεις	200
Εμπόδια	208
Έκδοση	226
Επίλογος	237
Βιβλιογραφία	238

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Δεν είμαι συγγραφέας. Στον περίφημο «κόσμο του βιβλίου», νιώθω όπως ο επισκέπτης ενός μουσείου, ο οποίος περιδιαβαίνει τις αίθουσες, κοντοσιτέκεται μπροστά σε όσους πίνακες του μιλάνε προσωπικά, αγοράζει όσες πιο πολλές κάρτες και αναμνηστικά μπορεί από το κατάστημα και προχωρά, με τη μέρα του να έχει γίνει πιο πλούσια, πιο βαθιά.

Είμαι παθιασμένος δέκτης, καταναλωτής θα έλεγα αν η λέξη δεν είχε τόσο ρηχές σημάνσεις, βαθιά ερωτευμένος μάλιστα με το αντικείμενο του πόθου του, αλλά ποτέ δημιουργός, εκτός από κάποια μικρά κείμενα σε συλλογικά βιβλία και άρθρα σε περιοδικά.

Από καλή τύχη, τις τελευταίες δεκαετίες δουλεύω αποκλειστικά στον κόσμο των εκδόσεων. Μπορώ να πω με

βεβαιότητα, πως έχω περάσει από κάθε στάδιο παραγωγής ενός βιβλίου, εκτός βέβαια από το πρωτογενές του υλικό, εκτός από τη συγγραφή.

Έχω δει βιβλία να ξεκινάν από μουτζουρωμένα χειρόγραφα και να καταλήγουν, με την επέμβαση μιας σειράς ανθρώπων, κομποτεχνήματα. Έχω δει κείμενα που με έκαναν να θέλω να τηλεφωνήσω στον ή στην συγγραφέα τα χαράματα, και να τους ζητήσω να γίνουν οι νέοι καλύτεροί μου φίλοι. Έχω επίσης δει κείμενα τόσο κακογραμμένα που σκέφτηκα να ζητήσω βαρέα και ανθυγιεινά, όπως και χειρόγραφα τόσο χύμα, ώστε να αναρωτιέμαι αν ο δημιουργός τους έκανε απλά κάποιο πείραμα βασισμένο στην αφηρημένη ιδέα της γραφής.

Οι δυο αυτές τελευταίες περιπτώσεις βέβαια, είναι οι εξαιρέσεις: ο κανόνας βρίσκεται κάπου ενδιάμεσα. Οι περισσότεροι συγγραφείς έχουν όντως μια ιστορία να αφηγηθούν, μια ιστορία που τους καίει, και αυτό από μόνο του αρκεί συνήθως για να δώσει στη δουλειά τους έναν πυρήνα δύναμης. Για τους πολλούς μάλιστα, αυτό το πάθος αρκεί για να θεωρήσουν τον εαυτό τους συγγραφέα – και δεν είμαι σίγουρη πως θα διαφωνήσω μαζί τους. Το τι σε κάνει καλλιτέχνη, είτε της εικόνας είτε του λόγου, είναι μια από εκείνες τις ερωτήσεις που χρησιμεύουν μόνο ως νοητική άσκηση. Ίσως αν αφιέρωσες το χρόνο και τον κόπο σου στην ιστορία που θέλεις να αφηγηθείς, τότε είσαι και συγγραφέας. Το ερώτημα που μένει λοιπόν, είναι πόσο καλός είσαι σε αυτό που κάνεις.

Οι περισσότεροι, ιδίως στην Ελλάδα, δεν έχουν καταφέρει ακόμα να δουν την όποια τέχνη σοβαρά. Από τη μια έχουμε εκείνους που θεωρούν πως ο καλλιτέχνης/συγγραφέας «κάνει το ψώνιο του», την τρέλα του, το χόμπι του. Γι' αυτούς, η τέχνη είναι το «κερασάκι στην τούρτα», το γαρνίρισμα της καθημερινότητας, κάτι που προκύπτει από μια ελαφρά «λασκαρισμένη βίδα».

Η δημιουργία για τους ίδιους δεν μπαίνει ποτέ στο ίδιο επίπεδο με τη διδασκαλία για παράδειγμα των γαλλικών ή την τεχνική ικανότητα ενός ηλεκτρολόγου ή μηχανικού.

Από την άλλη βέβαια, έχουμε τους παθιασμένους καλλιτέχνες που θέτουν το ταλέντο και τη δημιουργική διάθεση τόσο ψηλά, ώστε να τα βλέπουν αποκομμένα από κάθε άλλη όψη της ζωής, ως ένα ξεχωριστό «μάνα εξ ουρανού» που λειτουργεί με τους αποκλειστικά δικούς του κανόνες.

Ανάμεσα σε αυτές τις δυο απόψεις –που, όσο παράξενο κι αν σας φαίνεται, συχνά συνυπάρχουν στο ίδιο άτομο– οι συγγραφείς χάνουν κάθε πυξίδα και μπούσουλα. Ως μια από τους «εργάτες» του βιβλίου, σε αντίθεση με τους δημιουργούς, μπορώ να πω με βεβαιότητα πως το γράψιμο, αν και έρχεται από ένα χώρο εσωτερικό, από ένα κόσμο απροσπέλαστο με κοινά μέσα, πρέπει τελικά να βρει το χώρο του σε αυτόν εδώ τον κόσμο, να αγγίξει τις χορδές της καθημερινής μας ύπαρξης.

Για να το καταφέρει κανείς αυτό, για να μετουσιώσει το πάθος του με τρόπο που να μπορεί να επικοινωνηθεί και

να παρασύρει τους αναγνώστες και το κοινό του, χρειάζεται να ασκηθεί, χρειάζεται να εσωτερικεύσει βασικούς κανόνες (ακόμα κι αν πρόκειται να τους καταστρατηγήσει), χρειάζεται να μάθει πώς να παίζει το παιχνίδι των λέξεων.

Αυτή η ιδέα δυστυχώς, συναντά τρομερή αντίσταση. Όσοι βλέπουν την τέχνη ως ψώνιο, δεν θα δικαιολογούσαν ποτέ την ανάγκη της συνειδητής, προγραμματισμένης εξάσκησης πάνω σε αυτήν, το χρόνο και συχνά το χρήμα που ξοδεύει κανείς για να γίνει πραγματικά καλός σε ένα σπάνια επικερδές «καπρίσιο».

Γιατί να μη γράφεις απλά για να κάνεις το βίτσιό σου; Αυτοί βέβαια είναι οι άνθρωποι που πρέπει να κατορθώσεις να αγνοήσεις, όταν επιλέξεις να ασχοληθείς με το γράψιμο, οι άνθρωποι που θα σε γεμίσουν ανασφάλειες και αμφιβολίες σε ένα μονοπάτι που είναι από μόνο του δύσκολο.

Από την άλλη, οι παθιασμένοι οπαδοί της ιερότητας του συγγραφικού ταλέντου, συνήθως παρασύρονται από τη ρομαντική εικόνα που μας κληροδότησε ο 19ος αιώνας, ή οι αλκοολικοί ήρωες-ποιητές των 60s, και θεωρούν δεδομένο πως το γράψιμο είναι κάτι που συμβαίνει σαν κεραυνός, που προσγειώνεται στο χαρτί και το γεμίζει ως δια μαγείας με αριστουργήματα.

Τα μυθιστορήματα και τα ποιήματα οφείλουν να γεννώνται σαν τη θεά Αθηνά, να ξεπηδάνε από το στήθος στο χαρτί χωρίς επέμβαση.

Το ειρωνικό είναι πως με αυτή την πεποίθηση έρχονται πιο κοντά σε όσους θεωρούν τη συγγραφή «ψώνιο», παρά σε όσους την παίρνουν πραγματικά στα σοβαρά.

Κάθε συγγραφέας που ξέρω –εκτός από τους πολύ ψωνισμένους ή τους πολύ απενοχοποιημένους– έχει μέσα του αυτές τις δυο φωνές: η μια τον εμποδίζει να δώσει πολλή από την ενέργεια και την προσπάθειά του σε ένα «βίβιο», τον εμποδίζει να αφοσιωθεί σε αυτό που πραγματικά θέλει να κάνει, και η άλλη αρνείται με τρόμο να μπει στο «σύστημα», να μάθει, να αφουγκραστεί την κριτική, φοβούμενη πως κάτι πολύ προσωπικό και εσωτερικό θα μολυνθεί στην πορεία.

Και οι δυο φωνές εμποδίζουν τελικά τον όποιο συγγραφέα από το να γίνει αυτό που μπορεί να είναι: ένας καλλιτέχνης που εκφράζεται και επικοινωνεί επιτυχημένα τον εσωτερικό του κόσμο στο εξωτερικό του περιβάλλον.

Ως απάντηση σε όλο αυτό το κομφούζιο, θα έλεγα, ξεχάστε και τις δυο φωνές: το γράψιμο είναι μια ουσιαστική ενασχόληση που μπορεί να σε κάνει ευτυχισμένο, και που κάνει τον κόσμο στον οποίο ανήκεις καλύτερο. Από την άλλη, όπως κάθε τέχνη, έχει κανόνες, τεχνική και μέτρο. Μπορεί κανείς να τα αγνοήσει, αλλά μόνο όταν τα έχει μάθει τόσο καλά ώστε η επανάστασή του να τον πηγαίνει ένα βήμα παρακάτω. Το ταλέντο χρειάζεται καλλιέργεια για να μετατραπεί σε έργο που να αξίζει το μελάνι και το χαρτί του. Ακριβώς όπως ο δάσκαλος, ο ηλεκτρολόγος και ο ζωγράφος έτσι και ο συγγραφέας

θέλει ώρες εξάσκηση, διορθώσεις, προσπάθεια και κριτική. Η κριτική φυσικά, είναι μια διαδικασία επώδυνη. Το γράψιμο έρχεται από ένα σημείο τόσο εσωτερικό, τόσο κεντρικό στην ύπαρξή μας, που το να κριτικάρει κανείς το αποτέλεσμα βιώνεται ως προσωπική επίθεση. Αυτό που κάποιος πάσχει να βγάλει από μέσα του, αυτό που ξεπήδησε από τις πιο βαθιές πεποιθήσεις και εμπειρίες του, ο επαγγελματίας του βιβλίου ή ο περιστασιακός αναγνώστης, συχνά το ακυρώνει με μια φράση.

Πώς να μη γίνει λοιπόν κανείς αμυντικός, πώς να μη στραφεί στο «δεν με καταλαβαίνουν»; Πώς να μην αποθαρρυνθεί, εντέλει, και να πιστέψει πως απλά δεν έχει αρκετό ταλέντο για να κάνει το μόνο πράγμα που θέλει πραγματικά να κάνει;

Κάπως έτσι, ανάμεσα στην άμυνα και στην αδιαφορία, μπορεί να χάνεται ένα αληθινό δώρο.

Ξέρω, πως διαβάζοντας τώρα αυτές τις σκέψεις μου φίλε αναγνώστη, ίσως αναρωτηθείς ή σκεφτείς ότι ακούγομαι παθιασμένη. Γιατί άραγε; Επειδή έχω δει εξαιρετικές ιδέες, πρωτότυπες ιστορίες και ενδιαφέροντες χαρακτήρες να χάνονται μέσα σε ένα μέτριο κείμενο ή μέσα σε μια κλισέ πλοκή.

Έχω δει ζωντανές περιγραφές, συγκινητικές στιγμές και πρωτοποριακές προσεγγίσεις που κυριολεκτικά χάνονται σε μια πλημμύρα από επίθετα ή ένα ρηκό χαρακτήρα. Έχω

επίσης δει έργα που έμοιαζαν έτοιμα προς παρουσίαση και πώληση από τη στιγμή που ο συγγραφέας τους τα ονειρεύτηκε, να εκδίδονται και να μην αγγίζουν κανέναν.

Κάποιες φορές μπόρεσα να επέμβω, διακριτικά, έχοντας γνώση του πόσο σημαντικό είναι το έργο για τον κάθε συγγραφέα, και να κάνω μια υπόδειξη. Άλλες φορές, η σφοδρότητα της άμυνας με έσπρωξε πίσω, αναγκάζοντάς με απλά να απορρίψω το χειρόγραφο. Η φράση που φυσικά αντήχησε πολλές φορές, φωναχτά ή αθόρυβα, είναι «δεν έχεις ιδέα πόσο δύσκολο είναι, γράψε πρώτα κάτι δικό σου, και μετά μιλάς».

Δεν χρειάζεται να σχολιάσω την παράνοια αυτής της φράσης. Κάθε μέρα κρίνουμε δεκάδες πράγματα που οι ίδιοι δεν μπορούμε να κατασκευάσουμε. Δεν χρειάζεται να είμαι τσαγκάρης για να ξέρω αν μου αρέσει ένα ζευγάρι παπούτσια, ούτε ζωγράφος για να βάλω έναν πίνακα στο σπίτι μου.

Έπιασα όμως πολλές φορές τον εαυτό μου να θέλει να απαντήσει με τα λόγια γνωστών συγγραφέων, να αποδείξει πως κανένας, ακόμα κι αν έχει βραβευτεί με Νόμπελ και μια θέση στα best seller των *New York Times*, δεν είναι υπεράνω βελτίωσης. Είχα άλλωστε διαβάσει άπειρα αποσπάσματα από βιβλία, άπειρες συνεντεύξεις, που αποδείκνυαν πως κάθε συγγραφέας, ακόμα και ο μεγαλύτερος, μπορεί να αποκτήσει νέα εργαλεία για την τέχνη του.

Αυτό που τελικά με έπεισε να συγκεντρώσω τα αποσπάσματα που θα διαβάσετε στα επόμενα κεφάλαια, δεν ήταν τα

θυμωμένα σχόλια, αλλά οι συγγραφείς εκείνοι που μου έδειξαν την άλλη όψη του νομίσματος. «Δεν είμαι και η Βιρτζίνια Γουλφ... κάνω απλά την πλάκα μου» θα πουν με ένα ένοχο βλέμμα. Λες και η Βιρτζίνια Γουλφ ήταν ένα μαγικό πλάσμα, που κουνούσε την πένα της κι ένα αριστούργημα εμφανιζόταν στο χαρτί...

Ως παθιασμένη αναγνώστρια αυτοβιογραφιών, έχω καταλάβει πως κάθε καλλιτέχνης (και κάθε δάσκαλος, γιατρός ή υδραυλικός) που πέτυχε κάτι, του αφιέρωσε άπειρο πόνο και κόπο – μια αλήθεια που κανονικά, θα έπρεπε να γεμίζει κάθε επίδοξο συγγραφέα με ανακούφιση.

Όταν διαβάζει κανείς τη διαδρομή που απαιτείται για να φτάσει το όνομά σου να μνημονεύεται, καταλαβαίνεις πως ο δρόμος σου είναι ακόμα ανοιχτός, πως δεν είναι πρόβλημα το ότι τα πρώτα σου έργα έχουν λάθη όσες φορές κι αν τα κοιτάξεις, ότι είναι απόλυτα λογικό να υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης ακόμα κι εκεί που νιώθεις πως έδωσες ό,τι έχεις και δεν έχεις.

Αν ο Hemingway, η Didion και ο Chandler –άνθρωποι που δημιούργησαν σχολή– μιλάν για τις δυσκολίες τους, για τα αισθήματα ανεπάρκειας, για τις περιπέτειες τους με τους εκδοτικούς οίκους, για την πάλη τους με το χαρτί, δεν είναι άραγε πιο εύκολο να αποδεχτούμε πως τα αριστουργήματα δεν πέφτουν από τον ουρανό, αλλά βγαίνουν μετά από κόπο και εμπειρία;

Αυτή την εμπειρία μπορούμε να εκμεταλλευτούμε, σήμερα που οι συνεντεύξεις, οι αυτοβιογραφίες και τα social media μας δίνουν την ευκαιρία για μια άνευ προηγουμένου επαφή με τους αγαπημένους μας συγγραφείς.

Ο συγγραφέας δεν ζει πλέον στον πύργο του, με μια μισοντυμένη μούσα. Γράφει στο twitter, μιλά με δημοσιογράφους, μοιράζεται την εμπειρία του. Έχουμε τη μοναδική ευκαιρία να καταδυθούμε στον κόσμο του βιβλίου μέσα από τα μάτια των σπουδαίων, μέσα από τις εμπειρίες εκείνων που τα κατάφεραν.

Με αυτό το σκεπτικό, αποφάσισα να παραθέσω αποσπάσματα από τους συγγραφείς που ένιωσα πως είχαν να πουν τα περισσότερα, μαζί με την πηγή, ώστε να μπορεί κανείς να αναζητήσει ό,τι τον συγκινήσει και να καταδυθεί ακόμα πιο βαθιά.

Τα όσα λένε φτασμένοι συγγραφείς, τα όσα ετοιμάζεστε να διαβάσετε παρακάτω, μπορούν να λειτουργήσουν διττά: από τη μια μπορούν να ενθαρρύνουν, όπως έγγραφα παραπάνω. Από την άλλη, μπορούν να προειδοποιήσουν για παγίδες, να διαλύσουν ψευδείς πεποιθήσεις, να διαφεύσουν επικίνδυνες προσδοκίες. Ακόμα και μια παρατήρηση για τη χρήση των επιρρημάτων ή ένα τρικ για την ανάκτηση της χαμένης έμπνευσης, μπορεί να είναι αρκετό για να επαναφέρει κάποιον στο χειρόγραφο του ανανεωμένο.

Γι' αυτό άλλωστε και έδωσα έμφαση στα κείμενα που έχουν μια πρακτική συμβουλή: από κάτι τόσο απλό όσο το

να κάνει κανείς τακτικά ασκήσεις για την πλάτη του, όσο το τι να αποφεύγει όταν παίρνει τη φωνή του αντίθετου φύλου. Ωστόσο, αυτό που πραγματικά μπορεί να αποδειχθεί σωτήριο στα λόγια που θα διαβάσετε, είναι κάτι άλλο, κάτι σχεδόν άυλο και άπιαστο.

Οι συγγραφείς που θα διαβάσετε, είναι ολοφάνερο ότι καίγονται από την ανάγκη τους να γράψουν, ότι ζουν για τις στιγμές που το μολύβι τους αγγίζει το χαρτί. Η γραφή γι' αυτούς δεν είναι χόμπι ή βίτσιο: είναι η αναπνοή τους η ίδια. Γράφουν επειδή είναι ζωντανοί και παλεύουν με τις λέξεις επειδή ακριβώς ξέρουν πως είναι ζωτικής σημασίας να μεταφέρουν ακριβώς αυτό που έχουν μέσα τους, να επικοινωνήσουν αυτό που τους καίει.

Όπως είπα, δεν είμαι συγγραφέας αλλά ένας ευτυχισμένος δέκτης του έργου αυτών των ανθρώπων. Θα ήθελα όμως πραγματικά να δω κάθε συγγραφέα που με πλησιάζει να ενσωματώνει αυτή την αλήθεια: το γράψιμο για όσους το ασκούν να είναι ανάγκη.

Ως τέτοια, μπορεί να νοηματοδοτήσει τη ζωή μας σε αυτό το επίπεδο ή να αγνοηθεί, να μισοϊκανοποιηθεί και ως αποτέλεσμα να ρίχνει πάντα τη σκιά της στα όσα κάνουμε. Ελπίζω ειλικρινά, τα κείμενα που ακολουθούν να εμπνεύσουν το πρώτο.

Σοφία Ακριδέλη